

tak		sem		tam		zdaj
takle	le-tak	semle	le-sem	tamle	le-tam	zdajle
takšen		semkaj		tamkaj		zdajci
taklele		semlele		tamkajle		
takšenle		semkajle		tamlele		

Nobenega smisla nima sem vleči od povsod natepene variante, kakor sta k *tam* primera *tamdi* ali *tamkaje* ali h *kdaj* tudi *zdajci*, *zdajčki*, *zdajkar* (ali k *sem* še *semo*), ali (str. 59) k *zdaj* še *zdači*, *zdač*, *zdajčka*, *zdajka*, *zdaka*.

Pri koncu avtorica govori o stilni zaznamovanosti pri zaimkih, uvodoma ob slabo izbranih zgledih zgoraj ravno navedenega zgleda *zdaj*, *zdajci*, *zdači*... (prim. še tam: *tamo*, *tamdi*, *tamdik*, *tamodik*, *tamkaj*, *tamkaje*, *tamtod* ipd.). — Ustavimo pa se pri zaimkih tipa *onega/one*. Avtorica (393) meni, da ti zaimki kažejo na »maksimalno oddaljen predmet«. Od kod ji ta misel, mi ni znano. Pleteršnik (pod *oni -á -ó*) navaja, kot pričakovano, 'tisti, ki ga trenutno nočem ali ne morem imenovati', SSKJ pa, sicer ob napačni oblikoslovni oznaki neskl.) kot 'oseba, stvar, ki se noče (je) noče, ne more imenovati' (SSKJ sam navaja tudi mest.: *ali si res bil pri onem, pri padarju*). (Sicer pa je o *oné* pisal J. Šolar: Kazalni ali osebni zaimek?, JiS 5 (1959/60), 224.) Ni pa zaimek *oné -éta*: avtoričin primer iz SSKJ: *Jaz da bi se odkrival pred takim onotom*.

Za konec naj zapišem, da avtorici gotovo ne bi bilo škodovalo, ko bi se bila bolj ozirala na to, kar je od obravnavanega pri nas že ugotovljeno, ne pa da nam ponuja posiljeno oz. tudi postano zelje, in to v razmerah, ko imamo sami dovolj svežega sočivja. — Kot možnost za v glavnem negativni odziv na premnogo njeno misel pa je prispevek vendarle dobrodošel, saj tako strokovnjaku sedaj ne bo meglil pogledov na važne stvari.

2 Gledano v celoti, za jezikoslovne prispevke v Obdobjih 8 lahko rečemo, da so nam resno opozorilo na marsikaj nepravlega v teoriji o zadevah slovenskega jezika in tudi za negativno praktično početje npr. v učbeniku ali priročniku, kakršen je SSKJ.

Jože Toporišič
Filozofska fakulteta v Ljubljani

NEMSKI PREVOD SRBSKIH IN HRVATSKIH LJUDSKIH PESMI*

Že od predromantike poteka nepretrgano in načrtno zanimanje za ustno pesništvo. Herderjeva ideja, da ljudska poezija ne predstavlja samo značaja posameznega naroda, ampak da je tudi njegov najvzvišenejši izraz, je postala splošno sprejeta. Goethejevo poistovetenje pojma poezije s pojmom ljudske poezije razumemo danes tako, da ustno pesništvo pojmuje kot dediščino, ki pripada celemu narodu. Brata Grimm sta potrditev takšnih idej in teorij našla v Vukovi *Maloj prstonarodnoj slavenoserbskoj pesnarici* (1814), s čimer sta opozorila namško bralstvo na kulturo slovanskih narodov.¹ Srbska in hrvatska ljudska poezija sta se vedno nahajali pod srečno zvezdo, saj so bili njuni prevodi zmeraj željno pričakovani. Verjetno tudi zato, ker so se z njim ukvarjala najslavnejša imena nemške kulture: J. W. v. Goethe, J. Grimm, Talvj, E. Gerhard, E. Wesely, P. v. Goetze, L. A. Frankl, S. Kapper,

* Hans Diplich — Franz Hutterer, *Hoch am Himmel steht ein Falke*, Liebeslieder übertragen aus dem Serbokroatischen, Verlag des Südostdeutschen Kulturwerks, München 1986.

¹ Folklorni zgodovinar G. Cocchiara trdi, da »treba priznati da je Karadžić bio jedan od onih evropskih folklorista koji su imali široke poglede i koji su narodnu poeziju videli kao suštinsko pitanje nacionalnog života i kulture« (*Istorija folkloru u Evropi I*, Beograd 1984, 335). Glej tudi M. Mojašević, »Zu Jacob Grimms Deutung serbokroatischer Volkslieder«, *Zeitschrift für Slavistik*, X, 5, 1965, 672—681. M. Mojašević, *Nemačko-jugoslovenske kulturne veze*, Beograd 1974.

J. N. Vogl.² Vse od prvega Grimmovega prevoda (1818) pa do tega Diplich-Hutterjevega, ki je pred nami, so v nemščino prevajali predvsem epsko poezijo. Zato je ta knjižica prevodov lirskih pesmi iz doslej najboljše antologije ustnih lirskih pesmi — iz *Antologije narodnih lirskih pesama* Vladana Nedića (Beograd 1977) — še tolikanj dragocenejša.

Sestavljalci antologije *Hoch am Himmel steht ein Falke* so se odločili samo za četrto poglavje Nedićeve zbirke, zato so opustili prevajanje obrednih, običajskih, stanovskih, verskih in družinskih pesmi. Od 139 pesmi četrtega poglavja, v katerem so ljubezenske pesmi s celotnega južnoslovanskega ozemlja, so izbrali 50 pesmi (od tega 29 iz Vukove zbirke). Svojo antologijo so drugače zasnovali, saj so delno menjali zaporedje pesmi iz Nedićeve knjige. Na začetku nemške zbirke je kratek, eno stran obsegajoči uvod »Zu den Liedern«. V njem je zapisano, da je ljudske pesmi zbiral Vuk Stefanović Karadžić in da je bil njihov odmev precejšen, še posebej v Nemčiji. V samo enem stavku so našete teme teh pesmi, omenja pa se tudi prisotnost turcizmov v njih. Z nemožnostjo ustreznega prevoda avtorja opravičujeta tiskanje originalnih pesmi in njihovih prevodov v isti knjigi.³ Na koncu knjige se nahaja opomba o virih, razumljivo pa je, da so citirani tisti viri originalov, katere je navajal Vladan Nedić.

Hans Diplich, ki je po rodu Romun, je do zdaj prevajal in prepesnjeval predvsem romunske pesmi. Franz Hutterer pa je po poreklu iz Jugoslavije. Zato je bilo delo za njiju lažje, saj — kot omenja urednik nemške izdaje — nosita v sebi tako tradicijo narodov južne Evrope kot tudi izročilo njihovih ljudskih verzov.

Ta trditve se potrjuje v večini primerov, pri večini prevodov. Prevajalca sta prilagajala srbohrvatski original nemški atmosferi in nemškemu značaju. Srbski trohej (serbischer Trochäus) sta zaznamovala z uporabo, ki jo srečamo v srbskem in hrvatskem ustnem pesništvu. Ta verz je v okviru književnosti 19. stoletja opredeljen s kodom natančno določene knjižne tradicije. Tako je npr. osmerek (5+3)

*Čija je ono devojka
što rano rani na vodu* (...) (str. 6)

preveden v običajni nemški osmerek (4+4)

*Wem gehört doch dieses Mädchen,
Geht in aller Früh zum Wasser* (...) (str. 7)

Ali:

*U Milice duge trepanice,
prekrile joj rumen jagodice,
jagodice i bijelo lice* (str. 18) verz (4+4)

*Lange Wimpern hat mir schön Militza,
Sie beschatten ihre roten Wangen,
Rote Wangen und das weisse Antlitz* (str. 19) verz (4+4)

Za zelo uspešen prevod lahko štejemo prevod pesmi »Oj devojko, dušo moja« (»Liebes Mädchen, meine Seele«, str. 20—21), kjer so ujeti ustrezni duh, ritem in slog nemškega jezika, hkrati pa je ohranjena zvestoba srbohrvatskemu originalu. Ta prevod ni pesmi odvzel nič od tega, kar je po M. Leskovcu odlika dobrega prevoda, namreč »one čari koja je ljulja na melodiji ritma«.

Prevod pesmi »Soko leti visoko« (str. 24) pa bi lahko imeli za prepesnitev, saj nemško besedilo »Hoch am Himmel steht ein Falke« v dolgem verzu ne sledi niti obrazcu srbskega ustnega sedmerca niti učinkom elipse in ustaljenih ljudskih izrazov v slogovnem pogledu. Prevajalec bi morda lahko za verz

² Glej disertacijo M. Čurčina *Das serbische Volkslied in der deutschen Literatur*, Leipzig 1905.

³ »Das Nebeneinander von serbisch-kroatischer Urform und deutscher Neuform möge das Wagnis rechtfertigen und das Bemühen erkennen lassen, die Liedhaftigkeit und die herbe Kraft des Originals in die deutsche Übertragung herüberzunehmen« (*Hoch am Himmel steht ein Falke*, str. 5).

Oj devojko dušice

namesto

O, du Mädchen, meine Seele

uporabil deminutiv »dušica« in ne zvezo »moja duša«. Prevajalska negotovost se še posebej kaže v zadnjih verzih te pesmi. Tudi makedonska ljudska pesem »Cafnalo žuototo cveke« je nezanesljivo prevedena. Izgubila se je glagolska rima, ki daje ritmični zamah naslednjim verzom. Tudi v prevodu pesmi »Boga moli lepota devojka« (»Fleht zu Gott die Maid, die schöne Jungfrau«, str. 34–35) sta neustrezna tako ritem kot metrična struktura. Pripravnost in domiselnost prevajalca pa prideta do izraza pri kratki štirivrstičnici:

*Oj, na ove duge noči
ko ne ljubi crne oči
ne pada mu san na oči,
već mu pada jad na srce.
(str. 40)*

*Ach, ihr langen langen Nächte!
Wer sie liebt, die schwarzen Augen,
Dem füllt Schlaf nicht auf Lider,
Und sein Herz bedrückt der Kummer.
(str. 41)*

Skoda je, ker je v prevodu odpadel skladenjski paralelizem *ne ljubi / ne pada / već mu pade*, saj daje prav ta slogovni vidik ritmično vzpodbudo zgoščenemu sporočanju. Prav tako so svoj slogovni učinek izgubile okrnjene slovanske antiteze, izgubil pa ga je tudi morfološki paralelizem na koncu verzov (samostalnik *noči/oči/oči sg. srce*). Ob podrobnejši analizi, kot jo omogoča značaj tega prikaza, bi se pokazalo, da imamo lahko za prepesnitev tudi nekatere druge pesmi. Zato bomo nakazali samo nekatere površnosti v prevajanju, predvsem neupoštevanje deminutivov in paralelizmov:

*Trepni krilom pod nebom sokole (str. 72)
Hoch am Himmel steht der Falke, berget (str. 73)*

*Što ti je, Jano, vino pijano? (str. 78)
Was ist, Jana, mit dem Weine? (str. 79)*

*Udovičice, golubičice / ne roni suze, ne kvari lice (str. 76)
Junge Witwe, du mein liebes Täubchen,
Weine nicht, den Schaden hat die Wange (str. 77)*

Prevod pesmi »Konja kuje Kraljeviću Marko« (»Marko Kraljewitsch beschlägt den Scharatz«, str. 86–87) bi bil pravzaprav proza, če ne bi bil grafično razdeljen na verze. Pesem se bere kot proza, ker se je v prevodu izgubil ritem asimetričnih desetcev. Podobnih primerov je še več, še posebej v drugem delu knjige.

Prevajanje kot poseben način medjezikovne komunikacije je sicer mučno in težko delo, a nikakor ne jalovo. Plodno je tudi, kar se obravnavane knjige tiče. Trud prevajalcev, da kljub odsotnosti ekvivalentov v obeh jezikih zmanjšata izgube na minimum, je bil večinoma uspešen. Kadar sta bila postavljena pred dilemo, ali oblika in/ali vsebina, sta se odločala za vsebino, v določenem številu pesmi pa sta uspela zadržati tudi ustrezno obliko originala.

Kulturološki vidik prevoda, da je jezik, iz katerega se prevaja, tako izraz kulture nekega naroda kot tudi zakladnica njegove zgodovine in civilizacije, na žalost ni bil upoštevan v zadostni meri. Tudi če je to predstavljalo težavo za prevajalca, bi jo lahko premostila z dodatnim naporom. Njuna prizadevnost bi prišla do izraza pri najdevanju podobnih situacij, s čimer bi rešila uganko funkcionalno smiselnega predstavljanja dveh situacij v dveh različnih jezikih. Čeprav nisem ljubiteljica pisanja opomb pod prevedeno pesem, bi morda v nekaterih primerih tudi takšna opomba predstavljala eno od rešitev. V zvezi s kulturološkim vidikom prevajanja se zastavljajo še naslednje dileme: ali je potrebno, da prevod pomenja to, kar je pomenjal original v svojem jeziku v času, ko je nastal, in drugič, ali je prevod adaptacija v sodobni pesniški izraz. Ta vprašanja se zastavljajo z zavestjo, da lahko poleg dvoma o možnosti prevajanja istočasno razpravljamo tudi o dobrem (= adekvatnem) ali neuspelem prevodu. Prevajalcema je bilo zagotovo težko. H. Diplich in F. Hutterer sta se očitno zavedala, da prevajata iz poezije v poezijo, a se tega načela nista dosledno držala, saj je bilo včasih zanju važnejše načelo prenašanja

iz jezika v jezik. Prevodom očitno manjka verzifikacijske umetnosti, pa tudi elementa osnovne ritmične razlike med jezikoma ni opaziti.

Škoda je, da je v prevodu verzni svet domišljije in pesniške modrosti delno izgubil svoj metaforični jezik strasti in čutov. Tudi dober predgovor, ki bi opisoval svet ljudskega peva, njegove teme, slog in verz, bi izredno koristil nemškemu bralcu.⁴ S tem bi bila antologija tudi za nepoučene razumljivejša. Toda kljub pomanjkljivosti ima pričujoča knjiga velik pomen, saj so nemškemu bralcu zdaj dostopne tudi srbske in hrvatske lirске pesmi. S prevodi slovenskih in makedonskih pesmi, ki so v antologiji Vladana Nedića, pa bi bila podana ne le celota, nujno potrebna za razumevanje ustnega pesništva naših krajev, ampak morda tudi tista lastnost človeške senzibilnosti, ki pravi, da se brez pesmi ne da živeti. Da s pesmijo smo in živimo.

Mirjana D. Stefanović

Filozofska fakulteta v Novem Sadu

Prevedel Rajko Korošec

Filozofska fakulteta v Ljubljani

SLOVAR PREKMURSKEGA GOVORA*

0 Na pobudo in ob uredništvu V. Novaka smo pred časom dobili priručnik živega prekmurskega govora. Ker je od zadnje obsežne študije prekmurščine s strani domačih raziskovalcev minilo že skoraj petdeset let,¹ je Slovar beltinskega prekmurskega govora (dalje SBG) toliko bolj dobrodošel prispevek k našemu poznavanju tega zanimivega in od ostalih še posebno različnega slovenskega narečja. Ta slovarček nudi bogato narečno gradivo, izvirajoče iz osebnega znanja domačina, kmeta Franceta Novaka. Precejšen delež pri tem delu ima urednik: »Besedno gradivo je bilo

⁴ G. Cocchiara vzneseno pravi: »U odnosu na razum, mašta je prethodnik sposoben za večno obnavljanje. Kada piše stihove, kada peva, zar i racionalni čovek ne postaje ponovo dete te, stoga, i nerazuman.«

* France Novak, Slovar beltinskega prekmurskega govora (dopolnil in uredil Vilko Novak), Murska Sobota: Pomurska založba, 1985. 138 str.

¹ Sodobno znanstveno raziskovanje prekmurskega narečja se začena z monografijo Á g o s t a P á v l a, A vashidegkuti szlovén nyelvjárás hangtana [Glasoslovje slovenskega govora na Cankovi] (= Magyarországi szláv nyelvjárások 1. ur. Oszkár Asbóth, Budimpešta: A Magyar Tudomány Akadémia, 1909), ki pa je, na žalost, bibliografska redkost. To delo dopolnjujeta dve temeljni razpravi: A legujabb vend irodalom nyelve [Novejši prekmurski />vendski</> knjižni jezik] (Nyelvtudomány 6/1 [1916], str. 1—27); Vend szövegyűjtemény s az eddigi gyűjtések története [Zbirka prekmurskih />vendskih</> besedil in zgodovina njihovega zbiranja] (Nyelvtudomány 6/3 [1916], str. 161—187 in 6/4 [1918], str. 262—282), kot tudi nekateri krajši članki. Še vedno čaka na objavo Pávlova slovnica Vend nyelvtan [Prekmurska />vendska</> slovnica], rokopis dokončan l. 1942 (hrani se v študijski knjižnici v Murski Soboti). To je normativna slovnica prekmurščine, zasnovana na živem prekmurskem narečju.

Druga dva raziskovalca prekmurščine sta prav tako prekmurska rojaka: S t e v a n K ü h a r je objavil narečna besedila, zapisana v njegovi rojstni vasi Bratonci: Národno blágo vogrskij Slověncov (ČZN 7 [1910], str. 107—127); Národno blágo vogrskij Slovāncov (ČZN 8 [1911], str. 47—76; ČZN 9 [1913], priloga str. 1—16; ČZN 10 [1914], priloga str. 17—57); faksimile teh besedil ter drugo Kúharjevo prej objavljeno in neobjavljeno gradivo je nedavno izšlo v: Števan Kúhar, Ljudsko izročilo Prekmurja [zbral in uredil Vilko Novak], Murska Sobota: Pomurska založba [1988]). Anton Vratuša se je ukvarjal z razširjenostjo glasoslovnih inovacij na Goričkem in v Porabju: Jezikovne razmere v severnem Prekmurju in slovenskem Porabju (Slovenski jezik 2 [1939], str. 215—228), ponatis brez zemljevida v Panonski zbornik [uredil Franc Zadavec], Murska Sobota: Pomurska založba, 1966, str. 20—28. Prekmursko narečje (po njegovo »ugrska slovenština«) je obravnaval tudi Matija Valjavec v svojem monumentalnem delu Prinos k naglasu u (novoslovenskom jeziku (Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti od 1878 do 1897), vendar je gradivo črpal pretežno iz pisanih virov.